

מלחמת רוסיה אוקראינה – לאן ממשיכים מכאן?

צבי מגן וסופי קובזנצב | 25 באפריל, 2022 | גיליון 1592

מלחמת רוסיה-אוקראינה, המתנהלת זה כחודשיים, עודנה בעיצומה. עד לפני כשבועיים התקיים משא ומתן בין שתי המדינות, שהגיעו ביניהן להסכמות מסוימות. עם זאת, רוסיה הכריזה על השלב השני לפלישה, שהחל ב-19 באפריל, ונראה כי המשא ומתן לא יחודש בשבועות הקרובים. נשאלת אפוא השאלה, כיצד תימשך המערכה ומה עשוי להשפיע על סיומה ותוצאותיה. בשלב זה ניתן להעריך, כי סיומה של המלחמה ייקבע בשבועות הקרובים בהתאם להצלחות או לחילופין הכישלונות הצבאיים של רוסיה באוקראינה.

מלחמתה של רוסיה אינה מול אוקראינה לבדה, כי אם, כפי שחוזר ומצהיר המשטר הרוסי, מול נאט"ו והמערב בכללותו. השתלשלות האירועים שינתה את כוונתה הראשונית של רוסיה לא להסתבך במערכה צבאית ארוכה, אלא להביא להחלפת ממשלת אוקראינה או לפחות להרחיק את אוקראינה מהמערב, באמצעות מבצע קצר. אלא שבפועל, רוסיה נגררה לעימות ממושך - תוצאה של התנגדות אוקראינית אפקטיבית, הנתמכת על ידי נאט"ו, שהכשיר את צבאה ומסייע לה באספקת אמל"ח, בשיתוף מודיעיני ובלוחמה טכנולוגית.

מעבר להתנגשות רוסית-אוקראינית ישירה, המלחמה הפכה לעימות רוס-מערבי על אדמת אוקראינה, וזו מנוהלת לצד המערכה הצבאית בעיקר במרחב התודעתי. נאט"ו מפעיל לחצים במישורים התודעתי, המדיני והכלכלי מול רוסיה במאמץ לערער את יציבות השלטון, ורוסיה מנהלת מצידה מלחמת תודעה נגד המערב, גם בהקשר הפוסט סובייטי ובניסיונה לשמר את השפעתה במרחב זה. אך עד כה, שני הצדדים כשלו בהשגת יעדיהם והמלחמה עודנה נמשכת, בעוד שלזכות האוקראינים נרשמו הישגים ניכרים במאבק על דעת הקהל העולמית.

עם כשלון המבצע המתוכנן ונסיגת הכוחות הרוסיים מאזור קייב, וכן לאור לחצים פנימיים על המשטר במוסקבה מצד המתנגדים להמשך המלחמה, המלווים במאבקי כוח פנימיים, למנהיגות הרוסית נוצר עניין לסיים את המערכה במהרה ולהרגיע את האתגר מבית. על רוסיה היה לגבש את מהלכי ההמשך: להגיע להבנות מסוימות במסגרת המשא ומתן עם האוקראינים ולהפסיק את המלחמה, או להיערך להמשך הלחימה, תוך הגדרת יעדים ריאליים חדשים.

במסגרת המשא ומתן, שרוסיה יזמה עוד במהלך השבוע הראשון למלחמה, באה לידי ביטוי נכונותה לסיים את המערכה בהישגים מוגבלים, שיאפשרו להציג את התוצאה כניצחון בזירה הביתית. התנאים להסדרה נוסחו ברמה העקרונית כבר בשבועיים הראשונים של המשא ומתן,

ובניהם נכונות אוקראינה שלא להצטרף לנאט"ו. הנושאים שנותרו לא פתורים הינם מעמדם של חצי האי-קרים ודונבאס.

ככל שלא נראתה התקדמות במשא ומתן בין רוסיה לאוקראינה, ההנחה הרווחת הייתה כי נאט"ו מונע את קידום ההסדרה. נראה שהמערב מעוניין לגרור את רוסיה למערכה ממושכת שתפעל לרעתה. זאת במקביל למאמץ תודעתי מול הציבור והמערכת הפוליטית ברוסיה גופא. יעד זה הוצהר בפומבי על ידי הנשיא ביידן. סביר להניח שמשום כך נאט"ו פעלה ועדיין פועלת לעודד את אוקראינה להמשיך במלחמה, חרף אבדות אוקראיניות קשות. באחרונה אף תגברה ארצות הברית את הסיוע לאוקראינה והעבירה לה סיוע ביטחוני בסך 800 מיליון דולר.

לפי שעה, נראה שרוסיה מצליחה להכיל את האיום על יציבות השלטון ולהתגבר על האופוזיציה, זאת בהסתמך על צעדי אכיפה והסברה נמרצים. נעצרו ונשלחו לכלא עשרות אלפי מפגינים נגד המלחמה ואנשי אופוזיציה, במספר ערים הופעל עוצר וכן נסגרו ערוצי תקשורת הנחשבים חופשיים. במקביל הוגברה בערוצי התקשורת הרוסיים המסורתיים הופעתם של דוברים תומכי הקרמלין. על אף הסנקציות הקשות שהטילו ארצות הברית ומדינות מערביות נוספות על רוסיה ועל בכירים במערכת השלטון, מוסקבה גורסת כי האתגר הכלכלי מוכל וכי מובטח אורך נשימה נוסף לשלטון ולמערכת הצבאית. הידוק הקשרים עם סין, איראן ומדינות נוספות באזור אסיה ומזרח התיכון, לצד ההישענות על הרזרבות שתוכננו מבעוד מועד, מאפשרים לרוסיה להגביר את הלחץ על אוקראינה ובפרט להתמיד במאבק נגד המערב במישור האנרגיה, בין היתר על בסיס ההבנה כי למערב אירופה אין בשלב זה חלופות אפקטיביות לשוק הגז והנפט הרוסי.

על רקע זה, נראה שבמוסקבה הוחלט לוותר בשלב הנוכחי על מאמץ לסיים את המשא המתן ולהמשיך בלחימה. שלב זה, השני במלחמה על פי מוסקבה, מכוון להרחיב אחיזה במזרח ובדרום אוקראינה, לרבות ברצועת החוף שבין קרים לדונבאס. מכאן המאמץ להשיג שליטה בעיר הנמל מריופול. אם יוכתר שלב זה בהצלחה, אפשר שבהמשך תחתור רוסיה להשיג שליטה בעיר אודסה, בשאיפה להשלים את כיבוש רצועת החוף כולה ואף להתחבר עם טרנסניסטרה שבמולדובה. כך תצליח רוסיה לייצר שטח שליטה חשוב כדי להשתמש בו כקלף מיקוח עתידי. שליטה רוסית באזורים אלה גם תאפשר להציגה כהישג בזירה הביתית, בהתאם למטרתה המוצהרת של הפלישה לאוקראינה.

אם כן, רוסיה ממשיכה במאמציה לצבור הישגים, הן במערכת הצבאית באוקראינה והן בהקשר הרחב יותר של מלחמתה – המאמץ התודעתי מול נאט"ו והמערב ומול המרחב הפוסט-סובייטי. זאת, על ידי מספר מהלכים:

ראשית, פשעי המלחמה שבהם מואשמת רוסיה – הרס נרחב, הרג המוני וריבוי מקרי אונס בערים בוצ'ה, אירפין, וולונובחה, בורודיאנקה ומריופול באוקראינה - נועדו לאותת לא רק לאוקראינה כי אם לכלל המדינות במרחב הפוסט-סובייטי, את היקף הנזק שרוסיה יכולה לחולל גם אצלן אם ינסו להתקרב או לחבור לנאט"ו והמערב.

שנית, התגברות התקיפות על מריפול, וכעת גם על אודסה, וכן המשך גילוי פשעי המלחמה בערים נוספות במזרח אוקראינה, יאפשרו לרוסיה להגביר את הלחץ על אוקראינה ולמנף בעתיד את הדרישות במסגרת המשא ומתן.

שלישית, במסגרת מלחמת תודעה מול המערב, ההרס הרב שזורעת רוסיה, הפגיעה בתשתיות אזרחיות, והמשך התקדמות מערבה, מאותתים למערב כי היא אינה נרתעת מהצגתה כפושעת מלחמה. לעומת זאת, רוסיה חותרת לזרוע פחד ולהעביר למדינות מערב אירופה מסר מאיים כדי להשיג לעצמה מרחב תמרון במשא ומתן.

ניתן לשער, כי בשבועות הקרובים יתגבש התרחיש לסיומה של המלחמה, והוא יושפע בעיקר מההצלחות או לחילופין הכישלונות הצבאיים של רוסיה באוקראינה. ככל שמוסקבה תשיג תוצאות משמעותיות במתקפה המתנהלת בדרום אוקראינה, ייתכן שתמשיך במאמץ להשתלט על קייב ולהחליף בה את השלטון – יעד שקבעה מלכתחילה עם פלישתה לאוקראינה. ואולם, ייתכן כי הנחישות האוקראינית להדוף את הכוחות הרוסיים ולבלום את התקדמות הצבא הרוסי בדרום המדינה תגביר את הנחישות הרוסית לחדש את השיחות לגבי התנאים להפסקת הלחימה. במקרה זה, האזורים שכבר נכבשו על ידי הצבא הרוסי ישמשו קלף מיקוח במשא ומתן.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט